

Ioan-Aurel Pop, Sorin Şipoş, Silviu Dragomir și dosarul Diplomei cavalerilor ioaniți, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009, 209 p.

Sub înaltul patronaj al Academiei Române și în ambianța Centrului de Studii Transilvane a fost publicat volumul *Silviu Dragomir și Dosarul cavalerilor ioaniți*, o extrem de interesantă și inedită anchetă asupra unei anchete istoriografice, întreprinsă cu acribie și responsabilitate științifică de istoricii Ioan-Aurel Pop și Sorin Şipoş. Suntem în fața unei restituiri istoriografice care își așteaptă de mai bine de jumătate de secol accesul spre dezbateri în forumul specialiștilor, o provocare adresată oricărui medievist care se apleacă în cercetările sale asupra realităților politico-militare și confesionale ale secolului al XIII-lea din spațiul românesc. Intenția autorilor, declarată în *Cuvântul preliminar*, este aceea de a reda identitatea cuvenită unei personalități istoriografice care, pe lângă pregătirea profesională de excepție, a manifestat o mare rectitudine morală și națională ce nu s-a bucurat de atenția cuvenită din partea memoriei colective românești, în pofida carierei profesionale și istorice strălucite și al unui destin tragic.

Cercetarea de față s-a axat pe un amplu studiu al istoricului, care nu a văzut până acum lumina tiparului din motive ce au ținut atât de comanda politică, cât și de incapacitatea istoriografiei românești de a gestiona un subiect delicat, ce pune în discuție unul din documentele fundamentale de secol XIII în ceea ce privește realitățile politico-militare românești de la sud de Carpați, precum și raporturile acestui spațiu cu regatul maghiar. Volumul de față ambiționează să refacă o secvență unică ce a atras atenția istoricului în ultima parte a vieții sale – ceea ce autorii au definit a fi „enigma” Diplomei cavalerilor ioaniți – rezultatul cercetărilor sale întinse pe perioada mai multor ani fiind concretizat în studiul *Diploma din 1247 a regelui Bela IV. Studiu critic*, aflat la Biblioteca Academiei Române ca urmare a donației făcute de familia istoricului în anul 1974. Ineditul acestei lucrări de 110 pagini rezidă din concluziile formulate, concluzii fundamentate pe investigația întreprinsă cu metodele specifice istoriografiei pozitivistice în spiritul căreia istoricul s-a format, care infirmă autenticitatea acestei Diplome, considerând-o un fals realizat la cumpăna secolelor XVII-XVIII. Această critică istoriografică cu

profunde implicații a motivat apariția volumului de față, structurat în șase capitole și o anexă documentară, ce încearcă, de o manieră comprehensivă, să se raporteze critic la studiul istoricului Silviu Dragomir, fără a eluda însă aspectele esențiale care au determinat și motivat interesul istoricului față de un asemenea subiect. Intenția autorilor nu se mărginește doar la demontarea teoriei minuțios elaborate de reputatul istoric, contrapunându-i rezultatele unei jumătăți de secol de progres al cercetării istoriografice; în egală măsură se dorește o reală înțelegere a complexului de factori care l-au determinat pe Silviu Dragomir să urmărească cu atâta tenacitate un izvor istorico-documentar de mare relevanță pentru istoria spațiului românesc medieval. Or, o asemenea imagine de ansamblu nu putea fi reconstituită fără a se lua în dezbatere profilul uman și profesional al istoricului, formația sa științifică, traseul carierei sale politice și universitare, precum și preocupările istoriografice, îndeosebi cele axate pe tematici medievale, toate aceste aspecte convergând spre studiul ce ajunge astfel sub lumina tiparului la jumătate de secol de la moartea autorului său.

Din perspectiva acestei restituiri istoriografice volumul debutează cu un prim capitol – *Silviu Dragomir. Repere istoriografice* (p. 11-19), ce înmănușează cercetările științifice centrate pe viața și opera marelui istoric. Două aspecte principale sunt scoase în evidență de autori: pe de-o parte, faptul că dată fiind vastitatea operei și diversitatea temelor investigate de Silviu Dragomir, majoritatea producțiilor care îl au în centrul atenției au urmărit în special câte o singură problematică, adeseori referitoare la formația sa intelectuală și la biografia sa (cu amendamentul că timp de o jumătate de secol perioada detenției sale a fost, din motive ideologice, ocultată). Pe de-altă parte, se poate remarca astăzi o diferențiere sensibilă în modul în care opera sa a fost receptată și utilizată de către istorici în decursul timpului. Dacă până în 1989 accentul a căzut pe dimensiunea națională și patriotică a operei lui Silviu Dragomir, reflectată în lucrări dedicate Revoluției de la 1848-1849, mișcării naționale a românilor din Transilvania sau înfăptuirii unirii Transilvaniei cu România, după acest an, descătușată de presiunea cenzurii ideologice, atenția cercetătorilor s-a îndreptat spre lucrările cu tematică medievală sau înspre cele dedicate unirii unei părți a românilor transilvăneni cu Biserica Romei.

Cel de-al doilea capitol, *Silviu Dragomir – schiță biografică* (p. 21-43) se apleacă atât asupra originii și formației sale intelectuale, cât și asupra

carierii universitare și politice, un excurs absolut necesar înțelegerii profilului acestui specialist format în ambianța universităților austriece, într-o perioadă de dominație a istoriografiei pozitivistice. Autorii reliefează importanța pe care studiile teologice, istorice, filosofice sau de slavistică, parcurse în centrele universitare din Cernăuți, Viena și Moscova, le-au avut pentru formația intelectuală a viitorului istoric. Sunt urmăriți, de asemenea, pașii carierei sale didactice și științifice, ca profesor la Institutul Teologic din Sibiu (1911-1919) și la Universitatea din Cluj (1919-1947), precum și ca membru plin al Academiei Române din anul 1929. În plan politic însă, dacă participarea sa activă la actul Marii Uniri din 1918 i-a adus un prestigiu de netăgăduit, cooptarea neinspirată în guvernările din perioada regimului autoritar al regelui Carol al II-lea aproape că i-au distrus cariera și viața, fiind nevoit să îndure pensionarea forțată, eliminarea din structurile academice și, mai ales, o detenție de șase ani la Sighet (1949-1955). Ultimii ani ai vieții și-i va petrece încercând să reînnoade firul întrerupt al carierei științifice în cadrul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj, perioadă în care își va definitiva cercetările asupra Diplomei cavalerilor ioaniți, dar pe care va fi incapabil să le mai publice.

Capitolul al treilea – *Silviu Dragomir - istoric al Evului Mediu* (p.45-78) este o analiză aplicată tematicilor medievale abordate de istoric, autorii subliniind încă o dată profunde influențe ale istoriografiei pozitivistice asupra scrisului său istoric, cu tot ceea ce a însemnat critica de text, dezvoltarea științelor auxiliare și a relației dintre filologie și istorie. Din această perspectivă Silviu Dragomir s-a dovedit a fi, în viziunea autorilor, un istoric „complet”, ce a stăpânit cu măiestrie instrumentele de investigare (îndeosebi paleografia și diplomatia), fiind în același timp un fin cunoscător al limbilor de cultură și al celor moderne. Abordarea unor teme ca: românii și maghiarii sau românii și sașii din Transilvania în evul mediu, instituțiile românești din Transilvania în aceeași epocă (cu accent pe aportul slavisticii în cadrul analizei efectuate), dar mai ales cercetările referitoare la romanitatea nord-balcanică (contribuții care au intrat în patrimoniul istoriografiei românești) denotă cunoașterea temeinică a istoriei unei zone și a unei epoci, Silviu Dragomir neevitând polemica cu istoriografia maghiară, sârbă sau bulgară.

Convergența acestor cercetări a îndreptat atenția istoricului asupra unuia din documentele de mare importanță pentru istoria românească de secol XIII, document pe care autorii îl prezintă în liniile sale generale în cel de-al patrulea

capitol – *Diploma cavalierilor ioaniți (1247) și implicațiile sale istorice*, ca o pregătire a dublei analize la care va fi supus în paginile ulterioare – cea a reputatului istoric și cea a celor doi distinși autori. O interesantă confruntare de opinii și de metodică a studiului istoric, despărțite de o jumătate de secol de tăcere impusă de o anume „clauză de neconsultare” sub care manuscrisul lui Silviu Dragomir a figurat în depozitele Bibliotecii Academiei Române. De altfel, capitolul următor – *Un studiu inedit privind Diploma cavalierilor ioaniți (1247) și soarta acestuia* (p.101-111) este dedicat de autori demersului necesar depistării și studierii respectivului manuscris, demers ce a necesitat nu mai puțin de 7 ani de insistențe necesare pentru a înfrânge bariere birocratice, dar și prejudecăți profesionale. O interesantă și mai puțin întâlnită expunere a muncii de cercetare efectivă pe care un istoric trebuie să o întreprindă pentru culegerea materialului informativ, ce dă o notă personală întregii construcții ideatice.

În sfârșit, punctul central al volumului este cuprins de capitolul al șaselea – *Critica studiului elaborat de Silviu Dragomir privind Diploma cavalierilor ioaniți* (p.113-131), mai bine înțeleasă după lecturarea în prealabil a *Anexei documentare* care conține textul redactat de Silviu Dragomir. În pofida concluziilor sale contrare opiniei generale a istoriografiei românești vizavi de Diploma din 1247, nu poate să nu atragă atenția specialiștilor modul în care istoricul își argumentează fiecare aserțiune, ansamblul de cunoștințe operate, o metodă de cercetare complexă la nivelul căreia fiecare cercetător într-ale istoriei ar trebui să aspire. Silviu Dragomir își începe discursul prin prezentarea propriu-zisă a documentului în latină și în traducerea sa românească, pentru ca mai apoi să disece fiecare fragment, aplicând textului o analiză paleografică, diplomatică, lingvistică, toponimică dar și istorică, privitoare la realitățile politico-militare și confesionale din secolul al XIII-lea în interiorul și în exteriorul arcului carpatic. El descoperă neconcordanțe în terminologia latină uzitată, în modul de grafieră al unor termeni, în interpretarea realităților politice și confesionale de la sud de Carpați, care ar fi doar o proiecție nerealistă a unor formule regăsite în mediul românesc din spațiul transilvan; pune sub semnul întrebării teritoriul cu care ioaniții au fost donați (neagă extensia Țării Severinului până la Olt, precum și existența unui „banat” unguresc cu sensul de teritoriu bine delimitat în secolele XIII-XV), dar și prezența lor efectivă în acest teritoriu. Privind actul din 1247 (de fapt,

transcrierea sa cuprinsă în copia păstrată după confirmarea papală din 1250) ca un document apocrif, Silviu Dragomir merge mai departe și încearcă să deducă autorii falsului și motivația care a stat în spatele unei asemenea acțiuni. În acest punct se face simțit istoricul interesat de problematica unirii unei părți a românilor din Transilvania cu Biserica Romei, ce i-a permis să cerceteze și să înțeleagă mecanismele prin care noua putere habsburgică, susținută de Biserica catolică prin ordinul iezuit, a îmbinat persuasiunea cu intimidare în procesul de omogenizare politică și religioasă a teritoriilor încorporate în imperiu la cumpăna secolelor XVII-XVIII. Mai precis, istoricul îi consideră ca autori morali ai falsului „pe cancelarul Kinsky, primatele Kollonich și superiorul iezuit Hevenes, iar de ticlitori ai diplomei și intermediari pentru introducerea în registrele Vaticanului pe meșterii iezuiți, buni cunoscători ai practicii diplomatice”. Scopul – acela de a justifica pretențiile Habsburgilor asupra tuturor teritoriilor care ar fi făcut cândva parte din regatul medieval al Ungariei, inclusiv asupra celor de la sud și est de Carpați.

Critica de actualitate realizată de autorii volumului de față reia întreaga argumentație a studiului, pe care o reactualizează și o aduc la nivelul informațiilor și al interpretărilor de ultimă oră, demontând pe rând toate acele construcții ideatice pe care Silviu Dragomir și-a sprijinit concluziile legate de falsitatea documentului în cauză. Deși reputații istorici Ioan-Aurel Pop și Sorin Șipoș se situează, prin propriile lor cercetări, pe poziții diferite față de marele lor antecesor, atitudinea lor este una comprehensivă și admirativă față de forța demersului istoric analizat, pe care îl consideră „o pledoarie pentru istorie”, un model pentru tinerii pe cale de formare ca specialiști, ce pot învăța din acest studiu care este valoarea surselor, ce înseamnă spiritul critic, dar și exagerarea acestui spirit critic. Intenția autorilor a fost aceea de a aduce un omagiu memoriei unui mare istoric și om politic, „unui om discret și cuminte”, a cărui operă istorică merită să fie cunoscută în întregime, dincolo de erorile și prejudecățile care i-au barat drumul în ultimii ani de viață. Cei doi istorici reiau în mod simbolic, în încheierea pledoariei lor, câteva cuvinte ale lui Silviu Dragomir: „am făcut cât am putut, făcă mai bine următorii”. Pornind de la volumul de față, putem afirma că de-abia acum dezbateră istoriografică poate fi considerată deschisă.

Ligia Boldea